

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ГАРБА Наталія Анатоліївна

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ І РОБІТНИЧИЙ РУХ В УКРАЇНІ
В ПЕРІОД ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
/1905-1907 рр./

Спеціальність 07.00.01 -
Історія громадських рухів
і політичних партій

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ - 1994

Робота виконана на кафедрі української історії та
етнополітики Київського університету імені Тараса
Шевченка

Науковий керівник - доктор історичних наук,
професор Остафійчук В.Ф.

Офіційні опоненти - доктор історичних наук,
професор Рябцев В.П.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00802801 (J)

кандидат історичних наук,
доцент Павко А.І.

Провідна організація - Інститут національних відносин
і політології АН України

Захист відбудеться *"26" січня* 1994 р. о *10*
годині на засіданні спеціалізованої ради К.068.І8.03
в Київському університеті ім.Тараса Шевченка
/252601, м.Київ - 33, вул.Володимирська, 60, ауд.349/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці
Київського університету /вул.Володимирська, 58/. Авторефе-
рат розіслано *24* грудня 1993 р.

Науковий секретар спеціалізованої
ради, кандидат історичних наук,

Іванова І.В.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Актуальність дослідження. Процес формування і становлення багатопартійної системи, який відбувається в Україні, став важливим фактором її суспільно-політичного життя. Як і раніше, сучасні політичні партії та громадські рухи намагаються залучити на свій бік робітничий клас, знайти в ньому соціальну опору в боротьбі за владу. Події на Донбасі та в деяких інших регіонах України, які мали місце в останні роки, підтвердили те, що робітники і сьогодні здатні суттєво впливати на розвиток суспільно-політичної ситуації. Досить часто ситуаційна непередбаченість посилюється ще й тим, що до оцінки сучасного робітничого руху неможливо підходити з колишніми мірками: в нових історичних умовах він потребує й нового науково-теоретичного осмислення.

В цьому зв'язку своєчасним є звернення до уроків вітчизняної історії. Звичайно, історичні аналоги ніколи не бувають бездоганними. Важко не погодитись з Л.Мартовим, який писав: "Всякое явление должно быть об'яснено в своей частной закономерности"¹. Та все ж "історія повторюється".

Як нам здається, подією, гідною для більш глибокого вивчення з точки зору практичного прогнозування для сьогодення, є перша російська революція 1905-1907 рр. Науково-практичний інтерес до неї у контексті проблеми, яка розглядається, обумовлений тим, що саме в ті роки вперше відбувалося формування і становлення багатопартійності в Україні².

¹ Мартов Л. Национализм и социализм /Идеология "самозащиты"/. - Петроград, 1918. - С.64.

² В дослідженні йдеться тільки про дев'ять українських губерній, які входили до складу Російської імперії: Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської та Чернігівської. При цьому автор поділяє точку зору тих істориків, які вважають закономірним розвиток тут основних тенденцій, які були притаманні імперії в цілому, при наявності особливостей, зумовлених економічним, політичним, історичним розвитком України, специфікою її національного складу, традиціями народу.

Об'єктом наукового аналізу обрана діяльність тих загальноросійських політичних партій, які, на наш погляд, відіграли найбільш помітну роль у розколі робітничого руху в Україні і у перетворенні пролетаріату на воюючий клас: російських монархістів, насамперед з "Союза русского народа" /СРН/, та їхніх політичних антиподів - з єврейських політичних партій, найбільш впливовим серед них був Бунд, а також єврейської соціалістичної робітничої партії /СЕРП/ та партії так званого пролетарського сїонізму - Єврейської соціал-демократичної робітничої партії "Поалей Ціон" /ЄСДРП ІІІ/, Сіоністсько-соціалістичної робітничої партії /СЕРП/. При цьому головна увага зосереджена на формах і методах роботи їх місцевих організацій у пролетарському середовищі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1905 рік, визначені автором насамперед тому, що в цей час в Україні утворилась переважна більшість місцевих організацій монархічних і єврейських революційних партій, помітно зросла їх чисельність і активність. 1905 рік був насичений найбільш яскравими революційними подіями, широтою та різноманітністю виступів промислового пролетаріату - від економічних страйків до збройних повстань.

Все це стимулювало діяльність політичних партій на визначення ними політичної лінії, інтенсифікувало пошуки найбільш ефективних методів розширення та зміцнення власної соціальної опори, посилювало їхній вплив на робітничий клас. 1905 р. став першою серйозною перевіркою сил і можливостей політичних партій. Не дивлячись на те, що вони сформувалися у надзвичайно короткий термін, їх поява і енергійна робота

суттєво вплинули на розвиток революції, на формування суспільної думки населення. Вже на виборах до Державної думи у квітні 1906 р.: "шла боротьба не лиц, а идей"¹.

Увага автора до подій 1905 р. пояснюється і тим, що саме тоді зусиллями політичних партій і організацій були закладені підвалини політичної нетерпимості та конфронтації в суспільстві, які відбилися на подальшій історичній долі України.

Стан наукової розробки теми сьогодні не можна визнати задовільним. В радянській історіографії висвітлювався вплив на промисловий пролетаріат переважно більшовицької партії. Об'єктивна увага до аналізу взаємовідносин інших партій з робітничим класом не заохочувалась. У зв'язку з тим вивчення діяльності лівих партій, їх місцевих організацій було переважно одностороннім, їх робота розглядалася, здебільшого, через призму взаємовідносин з РСДРП: найчастіше висвітлювались або їх спільні акції у боротьбі з царизмом, або суперечності між ними. Недооцінювалась, на погляд автора, роль єврейських партій у розвитку революції. Теза про непопулярність російських монархістів серед робітників констатувалася як аксіома².

¹ Див.: Местная жизнь и выборы 4 апреля // Новая волна. - 11 апреля. - С.2.

² Див.: Исторический опыт трех российских революций /ИИЛ при ЦК КПСС; Гл.ред. П.А.Голуб и др./ - М., 1985. Кн.1. Генеральная репетиция Великого Октября. Первая буржуазно-демократическая революция в России /Ред.кол.: А.Ф.Костин и др./ - М., 1985. - С.203.

Перші праці, у яких висвітлювалися окремі аспекти досліджуваної проблеми, з'явилися ще за часів першої російської революції¹. Проте в наступні роки роботи, присвячені політичним партіям, які знаходилися на протилежних полюсах суспільно-політичного життя держави, з'являлись досить рідко і висвітлювали, як правило, питання історії їх виникнення, програмних настанов, теоретичних поглядів та цілей їхніх лідерів, діяльність керівництва². Робота місцевих організацій цих партій в Україні в досліджуваній період довгий час не була предметом спеціального наукового дослідження.

Тільки у другій половині 80-х – на початку 90-х років стали з'являтися окремі праці, які відображали діяльність головних партій цих політичних течій – Бунду та "Союза русского

¹ Див.: Возрождение /Еврейский пролетариат и национальная проблема/. Сборник статей. – СПб., 1905; Ленин В.И. Положение Бунда в партии // Полн. собр. соч. – Т.8. – С.65–76; Плеханов Г.В. Отрет наших непосредственных сионистам // Соч. – Т.13. – С.165–168; Григорьевский М. Полицейский социализм в России /Зубатовщина/ – СПб., 1906; Мартов Л. Политические партии в России. – СПб., 1906; Некрасов С. Кто не желает дать народу ни земли, ни воли /За кого стоит черная сотня/. – СПб., 1906.

² Див.: Обнинский В. Новый строй. Ч.1. Манифест 17 октября 1905 г. – 8 июля 1906 г. – М., 1911; Общественное движение в России в начале XX века / Под ред. Л.Мартова, П.Маслова и А.Потресова/. Т.111. Книга 5. Партии – их состав, развитие и проявление в массовом движении, на выборах и в Думе. – СПб., 1914; Залеский В. Монархисты. Издание второе. – Харьков, 1930; Спирия Л.М. Крушение помещичьих и буржуазных партий в России /начало XX в. – 1920 г./. – М., 1977; Непролетарские партии России: Урок истории /Рец.кол.: К.В.Гусев и др. Под общ. ред. И.И.Минца/. – М., 1984; Дадзиани Л.Л. Критика идеологии и политики социал-сионизма. – М., 1986; Непролетарские партии России в трех революциях. Сборник статей. /Отв. ред. К.В.Гусев/. – М., 1989.

народа" в період першої російської революції в Україні¹. Разом з тим в Росії поряд із спробами об'єктивно проаналізувати реальний вплив монархічних партій на робітничий клас² було опубліковано ряд праць з духом відвертого великодержавного шовінізму, в яких діяльність російських монархістів, у тому числі чорносотенно-погромницьких, однозначно визнається "благом для Отчества", а участь у ній частини промислового пролетаріату подається як всенародний рух проти "єврейської революції"³. Активна участь у революційних подіях місцевих організацій СЕРП, ЄСДРП ПЦ, ССРП залишається, як і раніше, поза достатньою увагою вітчизняних і зарубіжних істориків.

Мета дослідження визначена автором виходячи з актуальності вибраної теми і стану її наукової розробки. Вона полягає у висвітленні тих суспільно-політичних явищ в Україні періоду

¹ Див.: Рябцев В.П., Ковальчук І.А. Непролетарські партії Росії в революції 1905-1907 рр. // Історіографія питання // Наукові праці з питань політичної історії. - 1991. - Вип.169; Самчин М.С. Правомонархічні організації в Росії // Там же ; Скрипник М.О. Головна праця. Партія "Союз русского народа" // Там же; Самарцев І.Г. Чорносотинці на Україні /1905-1907 рр./ // Український історичний журнал. - 1992. - № 1; Шморгул П.М. Політичні партії України на початку ХХ ст.: соціальний склад, чисельність, типологія // Наукові праці з питань політичної історії. - 1992. - Вип.172; Гусев В.І. Бундовські організації України в 1905 р. // Там же. - 1992. - Вип.173.

² Див.: Степанов С.А. Численность и состав черносотенных союзов и организаций // Политические партии России в период революции 1905-1907 гг. Количественный анализ. Сборник статей. - М., 1987; Зиновьев А.П. Монархизм как политическое течение: история и современность // Истоки современной политической мысли и российской многопартийности. - М., 1992.

³ Див.: Острецов В. Черная сотня и красная сотня. - М., 1991.

першої російської революції, які не знайшли достатнього відображення в історичній літературі. Відповідно до цієї мети в дисертації вирішуються такі основні завдання: проаналізувати діяльність монархічних і єврейських політичних партій, спрямованих на формування власної соціальної опори та створення робітничих організацій у містах України, форми та методи їх пропаганди і агітації у пролетарському середовищі; з'ясувати їхню роль у розвитку подій 1905 р., характер і ступінь впливу на робітничий клас; вивчити діяльність місцевих організацій цих партій в умовах революційного піднесення, визначити в ній місце національної ідеї; показати засоби їх боротьби за промисловий пролетаріат і дійсну роль у поглибленні протистояння в його рядах; провести порівняльний аналіз ідеологічних настанов, тактичних прийомів та наслідків діяльності робітничих організацій протилежної політичної орієнтації.

Методологічною основою дослідження є наукові принципи історизму, діалектичного підходу, об'єктивність і системність. Автор звертався також до спеціальних методів аналізу – логічного, порівняльного тощо. Використано проблемний принцип підходу до викладання досліджуваного матеріалу.

Джерельна база. Дисертація написана на основі широкого використання матеріалів періодичної преси, які відносяться до часів першої російської революції, документів Центрального державного історичного архіву України, Російського державного історичного архіву, Державного архіву Російської Федерації, Державного архіву Кіровоградської області, переважна частина яких вперше вводиться в науковий обіг.

В роботі над обраною темою автором використовувались різноманітні документи Міністерства внутрішніх справ, депар-

таменту поліції та його особливого відділу, жандармських управлінь та охоронних відділень, фондів Генерал-Губернаторів українських губерній. Багато корисної інформації почерпнуто із архівів інших державних установ і організацій, доповідей Миколі II про стан революційного руху в імперії, у яких приділялась значна увага розвитку подій в Україні.

Серед використаних документів особливе місце займають архіви політичних партій і колекції листівок, у тому числі їх організацій в Україні, а також листи революціонерів, які надійшли до поліції агентурним шляхом. Розуміючи, що останні в значній мірі несуть суб'єктивний характер, автор вважає, що в цілому вони містять у собі багато фактичної інформації, дозволяють скласти більш докладніше уявлення про атмосферу того часу в робітничому середовищі, відчуті психологічний і моральний аспект проблеми, характер взаємовідносин і суперництва між активними учасниками першої російської революції в Україні.

В матеріалах періодичної преси досліджуваного періоду поряд з офіційними документами і аналітичними статтями великий інтерес представляють кореспонденції з місць, листи очевидців подій до редакцій газет різної політичної орієнтації про стан робітничого руху в Україні та перспективи його розвитку, відношення до політичних партій, роботу їх організацій на місцях тощо.

Важливим доповненням до цього комплексу джерел про діяльність місцевих організацій політичних партій і робітничий рух в Україні послужили праці лідерів політичних партій, державних діячів, співробітників різних державних структур, віце-

мих вчених та публіцистів тих років, а також спогади сучасників, головним чином ще не опубліковані.

В ході дослідження автором використані монографії сучасних вітчизняних та зарубіжних істориків, матеріали науково-практичних конференцій кінця 80-х - початку 90-х років з питань суспільно-політичного життя України періоду першої російської революції, статистичні довідники.

Наукова новизна дослідження у значній мірі визначається підходом до самого вибору та обґрунтування проблеми, яка ще не знайшла достатнього висвітлення в історичній літературі і в такій постановці практично не розглядалась. Здійснено одну з перших спроб проаналізувати діяльність в Україні партій протилежної політичної орієнтації при становленні багатопартійності, показати їх боротьбу за вплив на робітничий клас і розвиток робітничого руху в умовах піднесення першої російської революції.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона поповнює наші знання про стан робітничого руху в Україні в досліджуваний період, характер та ступінь впливу на нього окремих політичних партій. Матеріали дисертації можуть бути корисними при створенні узагальнюючих історичних праць з проблем суспільно-політичного життя України початку нинішнього століття. Висновки та узагальнення, на думку автора, можуть визвати певний інтерес сучасних владних структур, політичних партій та рухів, які намагаються уникнути крайніх заходів, не допустити розмежування суспільства різними політичними силами, налагодити конструктивні взаємовідносини між партіями різної політичної орієнтації.

Апробація роботи. Основні результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри української історії та етнології Київського університету імені Тараса Шевченка, викладені в опублікованих автором наукових статтях. З окремих аспектів дисертації зроблені повідомлення на міжнародних науково-практичних конференціях.

Сукупність основних проблем, мета і завдання дослідження обумовили структуру дисертації. Вона складається із вступу, двох розділів, які в свою чергу розділені на три параграфи кожний, заключення, списку використаних джерел і літератури.

У вступі визначені актуальність, об'єкт і хронологічні рамки дослідження, його методологічна основа, охарактеризована ступінь наукової розробки і джерельна база, сформульовані мета та завдання дослідження, визначені його наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

В першому розділі - "Діяльність монархічних партій в робітничому середовищі" визначені причини пильної уваги монархічних партій до промислового пролетаріату України, передумови їх популярності серед значної частини робітників. Охарактеризована соціальна база та основні мотиви, які приводили робітників до табору контрреволюції; різні форми протистояння у рядах робітничого класу та роль в цьому легальних і підпільних робітничих організацій, які виступали під егідою монархічних партій.

Особлива увага в розділі приділяється місцевим організаціям російських монархістів, насамперед, "Союзу русского народа". Розкрито їхнє здебільшого поліцейсько-провакаторське походження, а також роль реакційного духовенства в їхній

діяльності. Проаналізована робота як поміркованих організацій, головним завданням яких були антиреволюційна, антисемітська пропаганда, матеріальне і моральне сприяння робітникам, котрі підтримували монархічний рух, так і чорносотенно-погромницьких організацій, створених для розгрома радикально настроєної частини суспільства.

Розглянуті мотиви і види співпраці відділень російських монархістів в Україні з місцевою владою, їх взаємовідносини та взаємозалежність. Дослідження діяльності відділень "Союза русского народа" привело автора до висновку, що ця організація носила яскраво виражений фашистський характер. Показана її роль в кригавих подіях жовтня-грудня 1905 р.

Зробивши аналіз розстановки політичних сил у 1905 р., автор вважає, що за короткий проміжок часу монархічні партії змогли заробити симпатії та активну підтримку носить значної частини пролетарського населення України. Це знайшло свій вираз у тому, що робітники взяли участь у єврейських погромах і розправі над лівими силами під кінець 1905 р., поповнювали лави монархічних партій і організацій, віддали значну кількість голосів за кандидатів від правих партій на виборах до Державної думи весною наступного року, інших проявах суспільно-політичного життя. Для монархічних партій 1905 р. став не тільки роком програмного і організаційного оформлення, але й помітного політичного піднесення та самоствердження. "Союз русского народа", як головна партія найбільш реакційних верств суспільства, перетворився в одну з найвпливовіших організованих сил в Україні.

У другому розділі - "Єврейські політичні партії в розвитку робітничого руху" обґрунтовані зацікавленість єврейського

пролетаріату в розширенні і поглибленні революції, розглянуті форми, методи і ступінь впливу єврейських політичних партій на робітничий клас.

Виявляючи ініціативу, наполегливість, цілеспрямованість, єврейські робітники відіграли у 1905 р. роль, так би морити, "фермента броціння" революції. Ці обставини сприяли реалізації єврейськими партіями своїх політичних планів, допомагали їм "рухати революцію", розширяти коло її учасників. Часто організації єврейських робітників складались стихійно, і політичним партіям лівої орієнтації лишалось лише допомогти їм в організаційному оформленні та залучити в сферу своєї діяльності.

Політична доцільність зберігання сіоністської ідеології примусила її лідерів відмовитись від спроб організувати робітників під своїми ідейними знаменами, а піти шляхом всіякого сприяння створеним ще в кінці XIX - на початку XX століть організаціям, які виступали під гаслом пролетарського сіонізму. Мова йде, насамперед, про ЄСДРІ ІІЦ та ЄСРІ. В Україні ці партії були багаточисельні, краще організовані і діяли більш успішно ніж в інших регіонах Російської імперії.

Події жовтня-грудня 1905 р. мали для єврейських революційних партій принципове значення. Відсутність спільних поглядів на тактику єврейського пролетаріату в революції та нескінченні нападки партій пролетарського сіонізму на Бунд привели до того, що, опинившись річ-навіч з кривавими погромами, єврейські робітники виявилися роз'єднаними, і, не знайшовши в "своїх" партіях здібних керівників, практично відмовили їм в довірі, по суті зробили свій політичний вибір на користь революційних партій, які більш послідовно виступали за єдність дій усіх трудящих.

Втрата єврейськими революційними партіями великої кількості своїх прихильників пояснюється їх значними прорахунками у визначенні пріоритетних напрямів своєї діяльності в умовах революції. Автор має на увазі те, що зробивши основний акцент на пропаганду і агітацію з метою забезпечення готовності робітників до участі у збройному повстанні проти самодержавства, їхні місцеві комітети виявилися неспроможними очолити своїх прихильників, запропонувати їм дійові заходи для досягнення поставлених завдань.

Але, не дивлячись на те, що у 1905 р. єврейські революційні партії разом з іншими лівими силами зазнали поразки, вони, насамперед Бунд, виявили досить значний вплив на стан та розвиток революційного руху в Україні. Основним результатом діяльності місцевих комітетів Бунду були активізація та посилення політичної спрямованості робітничого руху. Це обумовлювалось тим, що для єврейського пролетаріату не було іншого шляху принципового покращення свого становища ніж, як через повалення самодержавства. В цілому, як показало дослідження, ліве крило єврейських політичних партій в Україні отримало в досліджуваній період велику підтримку з боку робітників і залишило помітний слід в історії першої російської революції.

В заключенні підведені підсумки дослідження, сформульовані висновки. Головні з них полягають в тому, що у 1905 р. робітничий клас України перетворився на воюючий клас не тільки в його боротьбі з царизмом, але й тому, що вже в перший рік революції зусиллями партій різної політичної орієнтації його суспільна неоднорідність була доведена до стану розколу і переведена в площину збройного протистояння.

Боротьба партій протилежної політичної орієнтації за вплив на робітничий клас в Україні набула своєї специфіки, зумовленої особливостями соціально-класової структури суспільства, своєрідністю його національного складу, наявністю в той досліджуваний період сильних монархічних та антисемітських настроїв серед широких верств населення. Важливим було і те, що більша частина України входила в межу єврейської осідлості, що стимулювало антиурядові настрої та прагнення єврейських робітників об'єднуватися за національною ознакою. Розведені на протилежні полюси суспільного життя, робітники стали виконавцями програмних настанов не тільки лівих партій. На підставі даних дослідження з'ясовується, що суттєву підтримку в збереженні самодержавства монархічним партіям подала значна частина робітників, серед яких було немало кваліфікованих.

Особливість політичної боротьби в Україні полягала в тому, що на її території більш широкий, ніж в інших регіонах імперії, спектр єврейських політичних партій протистояв особливо активному впливу монархічних організацій. Революційні виступи єврейського пролетаріату визивали розкратування прихильників гасла "Россия для русских!", стимулювали їх чорносотенно-погромницьку діяльність. З іншого боку дії російських монархістів на місцях заставляли єврейських робітників озброюватися, головним чином для захисту єврейського населення від погромів. В результаті цього в лавах всеросійських політичних партій, які діяли в Україні, згуртувались значні сили, які своєю діяльністю визивали високий ступінь соціальної напруги в суспільстві та його крайню поляризацію.

Перебуваючи на протилежних політичних позиціях, російські монархісти та єврейські революційні партії діяли в досліджуваний період, на перший погляд, схожими методами, ставлячи за мету організацію робітників для реалізації своїх політичних завдань. Проте їх практична діяльність не допускала компромісу і була приречена до насильницького шляху досягнення поставлених цілей.

Істотну роль в перемозі контрреволюції у 1905 р. відіграла позиція уряду. Одним з пріоритетних напрямків його внутрішньої політики з початком революційних подій стали сприяння і тісна співпраця з монархічними партіями та організаціями. Найбільш ефективними методами боротьби з революційним рухом були, на думку автора, розкол робітничого класу і прояви геноциду в ставленні до єврейського народу. Органічно пов'язані між собою, вони в значній мірі визначили долю революції та її особливості в Україні.

Ставка на розкол свого першорядного противника давала владі цілий ряд переваг, створювала можливість зіткнутися між собою робітників - прихильників крайніх засобів розв'язування гострої політичної ситуації в державі. По суті, влада здійснила спробу перенести потенційну загрозу громадянської війни, цієї невід'ємної частини багатьох соціальних революцій, в ряди робітничого класу. В певній мірі цей задум був реалізований.

Активна участь єврейських робітників у подіях 1905 р. в Україні дала уряду привід під вивіскою боротьби з "крамолою" завдати серйозного удару по революційному робітничому русі. Пригнобленим народам Російської імперії був проведений "відкритий урок" приборкання непокірних.

Проте перемога контрреволюції у 1905-р. обернулася для російського царизму початком нищівної поразки. На виявленні волі до мирного розв'язування проблем, висунутих революційним робітничим та національно-визвольним рухом, і подальшій підтримку і допомогу російським монархістам, уряд сприяв перетворенню політичного протистояння в рядах робітників у збройне зіткнення, звожуючи цим прагнення іншої сторони до крайніх заходів досягнення своїх політичних цілей.

Таким чином, безвідповідальність влади, яка для власного порятунку зробила ставку на національний розбрат, обернулася для народу трагедією. Вона заклала міцні підвалини конфронтації в суспільстві, які, при неспроможності російського самодержавства усунути їх демократичними засобами, неминуче повинні були спричинити події 1917 року та наступної жорстокої громадянської війни.

Основні результати дослідження викладені в публікаціях:

Гарба Н.А. Влияние партий еврейского пролетариата на развитие революционного движения Украины в 1905 г. - К., 1993. - 21 с. - Рус. - Деп. в ІНТЕ України. - 28.10.93. - № 2126. - Ук.93.

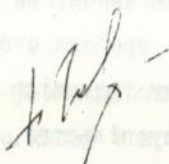
Гарба Н.А. Промышленный пролетариат и правые партии в Украине в годы первой российской революции. - К., 1993. - 19 с. - Рус. - Деп. в ІНТЕ України. - 28.10.93. - № 2127. - Ук.93.

Гарба Н.А. /у співавторстві/. Соціологічний вимір відображення політичного плюралізму в національно-визвольному контексті // Тези міжнародної науково-практичної конференції

Д-р ім. В. Стефаніка
АН Укр. рації

"Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти". Ч.ІІ. - Кіровоград, 1993. - С.ІІ-І2.

Гарба Н.А. /у співавторстві/ Релігійно-філософські погляди Г.Флоровського та деякі питання подолання антисемітизму в Україні в період першої російської революції та сучасність // Тези міжнародної науково-практичної конференції "Центральна Україна як історико-культурний феномен". Жостень : 1993. - Кіровоград, 1993. - С.2-3.

464146

